

РОЗДІЛ 5. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА ГЕОГРАФІЇ

2. Загородній Ю.В. Войтенко В.В. Моделі та методи екологічного моделювання: навчально-методичний посібник / Ю.В.Загородній, В.В.Войтенко – Житомир, ЖІТІ, 2000. – 109 с.

3. Ковальчук П.І. Моделювання і прогнозування стану навколишнього середовища: навчальний посібник / П.І. Ковальчук – К.: Либідь, 2003. – 208 с.

4. Лаврик В.І. Моделювання і прогнозування стану довкілля: підручник / В.І.Лаврик – К.: Вид. дім “Академія”, 2010. – 400 с.

5. Петлін В. М. Ландшафтно-екологічна експертиза: навчальний посібник / В.М. Петлін – Львів: Видав. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 236 с.

УДК 008(477):316.347(=16):821.161.2(477.87)Потушняк(043.2)

МАЛЕЦЬ О.О.

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри географії та суспільних дисциплін
Мукачівського державного університету

МАЛЕЦЬ Н.Б.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЛЯХ Т.О.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ У СПАДЩИНІ ФЕДОРА ПОТУШНЯКА

Розглядаючи проблему заселення Закарпаття, Федір Потушняк виокремлював дві теорії. Одна з них про пізнє заселення Закарпаття українським населенням (слов'янами), що українці прийшли на територію тільки з приходом угорців. Цю теорію намагався довести О.Петров, О. Бонкало, А. Годинка. Друга теорія доводила, що закарпатські українці (слов'яни) жили в краї ще до приходу мадярів. (Г.Стрипський, Л. Нідерле, І. Меліх). Відповідно українців Закарпаття прийнято, за галицьким зразком, ділити на верховинців, бойків, лемків, а за домашнім поділом – на верховинців, долинян, лемаків та гуцулів.

Першою записаною і надрукованою пам'яткою українців Закарпаття є балада про Стефана Воеводу, яку видав у своїй граматиці чеський вчений Ян Благослав, який вважав, що вона є зразком найсхіднішого діалекту чеської мови. Першим на неї, як на українську пісню, звернув увагу В.Ковальський і в 1886 році опублікував в «Отечественном сборнике». Вивчали пісню також О.Потебня та І.Франко, який її реконструював. Та все ж найдавнішими з народних пісень є збірка Михайла Лучкая, що була надрукована наприкінці його «Граматики слов'яно-руської» (Slavo-Ruthena grammatica) і вийшла латинською мовою у 1850 р. Записи пісень, прислів'їв дають живі приклади народної мови волинян. Він прагнув подати приклади з різних жанрів, але орієнтувався на одну місцевість. На цих записах помітний вплив видання Яна Коларра «Narodnie spivanky», яке вийшло у Будапешті 1834 р.

Деякі дослідники народні пісні друкували в текстах наукових статей. Так зробив В.Гнатюк у статті «Словацький опришок в народній поезії», опубліковані в ЗНТШ, Ю.Жаткович «Русские співанки из Стройны», Ю. Геровський опублікував «Угрорусские народные песни» (17 із села Чертежного, 9 із Гобури, 15 із Сухої). В «Місяцеслові» на 1889 р. було опубліковано 18 народних долинянських пісень. Народна пісня замінила творчість поетів, була справді тим, що найбільше мав змогу читати народ. В історії збирання закарпатської народної творчості Ф.Потушняк виділяє також Мадярське культурне товариство, яке з 1837 р. взялося публікувати народнопісенну творчість тих слов'янських народів, які проживали на теренах Австро-Угорщини. Але видавало їх у перекладах мадярською мовою. Так з'явилися два збірники українських народних пісень Закарпаття угорською мовою. Переклад на угорську мову здійснив Т.Легоцький. До цього збірника потрапили поезія О.Духновича «Я русин був...» і галицька «Дайте руки, юні друзі».

У 1908 р. в журналі «Ethnographia» Г. Стрипський опублікував статтю «Лайош Кошут в русинській народній творчості», в якій він проаналізував пісні про Кошута, що були ним зібрані в Буковині і на Закарпатті. Найбільше пісень про Кошута ним записано у гуцулів, бо шлях вздовж Тиси зв'язує Закарпаття з Галичиною. Г.Стрипський писав, що народ жалів Л. Кошута як борця з царизмом. Ще перед Першою світовою війною (1910-1912 рр.) почав збирати і записувати мелодії народних пісень Закарпаття Ф.Колесса. Зібрані матеріали він опублікував лише після війни у «Науковому збірнику товариства «Просвіта». (річник II, 1923р.). Вони представляли північно-західну частину Закарпаття, переважно Ужанщину (села Ужок, Волосянку, Люту, Кострино, Івартовець Нижній і Цегелка). У другій збірці «Народні пісні Підкарпатської Руси» («Науковий збірник товариства «Просвіта», річник XIII-XIV) в 1938 р. Ф. Колессою було наведено 156 мелодій і 28 варіантів. З них 144 мелодій з околиць Ужгорода (с. Невицьке, Радванка, Горяни, Раково) і 12 мелодій та текстів із Земплищини (с.Радвань). Крім того, Ф.Колесса у 1924 видав книжечку для шкіл «Руські народні пісні Підкарпатської Руси». Написав він ще кілька статей про мелодії народних пісень, що є спільними в українців, словаків, чехів і поляків.

Більшість предметів і етнографічних явищ на Закарпатті розвивалися від первісних до сучасних. Змінювалися соціально-економічні відносини, набирали все нових форм більшість з етнографічних явищ і матеріальної культури. Не маємо міграцій культур, але мігрують окремі культурні елементи найнесподіванішими шляхами. Вони можуть проникати непомітно і сприйматися на сприятливому ґрунті. Речі матеріальної культури мають свою усталену форму. Матеріальна основа життя народу та шляхи його культурного розвитку позначені тріумфом творчої праці людського розуму і рук. Заслугою етнографії як науки є те, що вона вивчає все багатство життя народу.

Література:

1. Lehoczky T. Regi ruthen puskaortatok // Ethnographia. – Т. VI. Budapest/ 1895.
2. Potusnyak F. Aruszin nepviselet // Зоря Hajnal. Ужгород. 1943. Ч. 1-4

3. Гнатюк В. Веселе в Керестурі. // Матеріали до української етнології. Т.Х. Львів. 1908.
4. Потушняк Ф. Клади в народном віруванні // Русская правда. Ужгород. 1940. – 27, 28, 29,30 березня.
5. Стрипський Г. Где документи старейшей истории Подкарпатской Руси?: О межевих названях. Ужгород. 1924.
6. Тиводар М.П. Життя і наукові пошуки Федора Потушняка. Ужгород: «Гражда». 2010. 283 с.

УДК 911.3:30/33 (477.8)

МАТВІЙЧУК Л.Ю.

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

ЛЕПКИЙ М.І.

кандидат географічних наук, доцент
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Луцький національний технічний університет

РОЛЬ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ ТА БІОЗАХИСТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В умовах сьогодення біобезпека та біозахист виступають відносно новими сферами наукових досліджень, які використовується для того, щоб забезпечити працівників та середовище навколо них від поширення біологічного матеріалу, що використовується під час наукових та інших досліджень. Біобезпека передбачає попередження, зменшення та елімінацію впливу небезпечних біологічних чинників на людей, тварин, рослин та на навколишнє природне середовище, тоді як біозахист включає основні заходи, які спрямовані на попередження втрати, викрадання або використання з небезпечною метою (біотероризм) мікроорганізмів, біологічних матеріалів (біоагентів) або певної інформації.

Слід відзначити, що Кабінет Міністрів України затвердив план заходів з реалізації «Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022-2025 роки», які спрямовані на усунення можливих біологічних загроз, а також запобігання поширенню на території країни генетично модифікованих рослин і тварин та інвазивних чужорідних видів. Саме інвазивні види здатні знищити та змінити цілі екосистеми, вони швидко пристосовуються до нових умов існування та витісняють природні види. Нині затверджено дорожню карту з реалізації даної Стратегії як складової національної безпеки України. Її реалізація дозволить створити в Україні ефективну національну систему біологічної безпеки та біологічного захисту як населення, так і наших екосистем. До того ж, передбачено здійснення комплексу заходів - від підвищення кваліфікації фахівців з питань біобезпеки та біозахисту та створення системи інформування населення до удосконалення законодавства та визначення повноважень державних органів влади.

До того ж, для реалізації даної Стратегії планується: 1) внести зміни у механізм здійснення контролю за поширенням інвазивних чужорідних видів в